

SUGESTII PENTRU UN POSIBIL COD AL REAȚIILOR INTERETNICE

Elena Cobianu

Mai întâi, menționăm că restrângem obiectul comunicării la sfera relațiilor interetnice româno-maghiare din acest areal. În al doilea rând, luăm notă, dar nu pornim de la manifestările iredentiste ale extremiștilor maghiari din Ungaria și de la noi, care, care în preambulul semnării Tratatului cu România, numesc încă, după 78 de ani, „tâlhăresc“, Tratatul de la Trianon, și ne plasăm la polul opus al iredentismului, luând ca punct de plecare acele relații dintre români și maghiari care, în momentul de față, „au recăpătat o oarecare normalitate“, cum se exprima un interviu. Cu alte cuvinte, avem în vedere comportarea și bunele aprecieri ale românilor despre maghiari și ale maghiarilor despre români.

Rezultatul-colar al respectării normelor unui posibil cod al relațiilor interetnice ar fi buna conviețuire cu respectarea și afirmarea identității etnice a fiecărei părți. De ce a identității etnice? Într-o lumea interdependențelor, într-o viitoare Europă unită, de ce să mai vorbim despre păstrarea identității naționale, a specificului etnic? Nu cumva viitorul le elimină din orizontul său de interes, dacă ne gândim la circulația oamenilor, la transferul de tehnologii, obținerea de profit la moda vestimentară și la „song“-ul preferat de tinerii de aiurea ca și la cei de la noi? Credem, ne place să crecem, că oricât s-ar universaliza preferințele sau s-ar „spiritualiza“ frontierele, oricât s-ar extinde și complica relațiile, interdependențele între state și popoare, omenirea își va apăra, trebuie să-și apere, diversitatea etnică, o diversitate totodată spirituală și culturală, ca un atribut care-i dă culoare și constituie sursa unei dezvoltări viitoare.

Identitatea etnică, acel sumum de valori și trăiri ce caracterizează o etnie este, însă, amenințată nu numai de tăvălugul nivelator și uniformizant al civilizației tehnice contemporane, dar și de încercările, uneori adevărate strategii, de asimilare a unei etnii de către alta.

Propunerea unui titlu ca acela menționat poate părea superfluă, însă condițiile în care există o multitudine de reglementări, acte oficiale internaționale - convenții, declarații, tratate - ca și acte, legi naționale care, la o analiză de detaliu, pot deveni mai mult decât relevante pentru ceea ce ar trebui să fie acel set de norme prin a căror aplicare să se asigure conviețuirea normală a diverse etnii într-un spațiu dat al unui stat. În realitate, situațiile de fapt nu confirmă, întotdeauna, convenita corespondență. În cele ce urmează, vom enunța doar câteva probleme care ni se par semnificative pentru zona în care ne aflăm - județele Covasna și Harghita. Cu o populație majoritar maghiară, ele conferă o anumită specificitate problemei relațiilor interetnice care se manifestă printr-o comportare a maghiarilor, nu rareori, deosebită de a coetnicilor lor din restul țării.

Orice cod al relațiilor interetnice - desigur, un cod moral, căci, juridic, normele sunt în drept, se știe, articole de lege - trebuie să conțină, înainte de toate, norma toleranței și a respectului reciproc, care înseamnă acceptarea coexistenței în același spațiu geografic, istoric a două sau mai multe etnii. În acordul de a trăi alături de celălalt, în stima și considerația față

de el, se regăsește, în fond, respectul pentru aceasta ca ființă umană.

La români, așezați „pe un câmp de câmpănă”, cum spunea Blaga, spiritul tolerant decurge firesc din omenia, bunătatea și generozitatea lor. Eminescu, în secolul trecut, remarcă cu tristețe că românilor nu li s-a răspuns pe măsura acestei calități: „A persecuta naționalitatea română nu înseamnă a o stinge, ci numai a ne vexa și a ne învenina împotriva persecutorilor. Și apoi mi se pare că nici un neam ce pe fața pământului nu are mai mult drept să ceară respectarea decât tocmai românul, pentru că nimeni nu este mai tolerant decât dânsul. Singurele țări românești sunt acelea, în care, din vremuri străvechi fiecare a avut voie să se închine la orice dumnezeu a voit și să vorbească ce limbă i-a plăcut”¹.

Loialitatea față de țara în care trăiește este sau, acolo unde nu este ar trebui să fie, fără ca această loialitate să fie considerată trădare a sentimentelor sau intereselor și identității etnice. Iredentismul maghiar, inoculat populației maghiare de către cunoscuții lideri politici ce nu renunță la visul sfârșirii României, contravine oricărei reguli de loialitate față de țară și, totodată, induce la români un sentiment de neîncredere ce poate mina dovezi reale, cel puțin aparent reale, de credință față de patria în care etnicii maghiari s-au născut. Este vorba de acei lideri politici care nu renunță la ideea revizuirii granițelor, care nu vor să înțeleagă că „Padaniile” sunt respinse în Europa sfârșitului de secol și de mileniu.

Apărarea, conservarea și afirmarea identității naționale și etnice reprezintă un *drept și o datorie* deopotrivă a populației majoritare ale etniilor unui stat. Conotația specifică a acestei norme apare evident în contextul în care maghiarii majoritari din această zonă și-au impus și realizează o amplă strategie, prin concentrarea de multiple și variate forțe, pentru conservarea și dezvoltarea identității lor etnice, încercând totodată, și reușind, nu de puține ori, să-i aducă spre aceasta pe românii, uitați și abandonați de restul țării.

Referitor la acest fenomen, calificat de unii români ca adevărată „ofensivă de maghiarizare treptată și pașnică”, răspunsul - normă de conduită pentru români este unirea lor de suflet, dincolo de formațiunile politice cărora le aparțin, pentru declanșarea unei ofensive la fel de *organizate și susținute* pentru salvarea românității pe aceste meleaguri. „Naționalismul, scria într-un remarcabil studiu, din 1907, filosoful Ion Petrovici, trimite la ființa *fizică și spirituală* a unui popor, ființa care trebuie conservată și afirmată, respectând dreptul altor popoare și națiuni la aceeași conservare și afirmare”². Recunoaștem aici că acea înțelegere a naționalismului de pe o poziție filosofică, înalt culturală care refuză extremismul îngust, apt să afecteze popoare și etnii.

Practicarea unui naționalism larg, deschis, ca normă, nu contravine bunei conviețuirii, chiar dacă implică o doză de egoism. Acesta este un egoism „sănătos”, care lasă loc manifestării firești a semenilor, dar, în același timp, își conservă și afirmă în limite determinate propriul eu. Ceea ce contravine identității naționale și, corelat, naționalismului, în concepția de mai sus, este „forma bolnavă a egoismului”, respectiv „o formă care presupune renunțarea definitivă la afirmarea individuală pentru a face loc manifestărilor străine mai mult decât este nevoie în sfera care trebuie să rămână proprie afirmării”. Am spune cu alte cuvinte, a-ți părăsi limba, obiceiurile, a suprasolicita în efortul de a intra în grațiile celuiilalt, pentru a fi acceptat de către acesta.

Rolul animatorilor culturali, în termenii lui T. Vianu, al acelora „flăcări vii”, care ard pentru conștiința neamului, în măsura în care i-am avea, dă sens unei norme care ar consta în prevenirea unor astfel de „alunecări” sau, dacă s-au produs, să găsească mijloace adecvate de „recuperare” a celor pe cale de a-și pierde limba, obiceiurile, specificul național. Cum? Același Petrovici ne sugerează: prin crearea unor momente, prilejuri de suflet și spirit care să le trezească sentimentul apartenenței la nația mamă, să contribuie la nașterea acelor fire

nevăzute și țesături fine care leagă individul de locul natal, de limba și cultura moștenite, de istoria poporului său. Educația în spirit național trebuie „să alipească lucrurilor, evenimentelor împrejurărilor amintiri, nobile răscoliri sufletești, sguiduri profunde” - toate chemate să „spiritualizeze materia, să transforme înfățișările ei în momente sufletești, să le confere acel nimb care va dura cât vor dura ei, aparținând unei națiuni sau etnii”.

Siluirea spirituală și de comportament, proprie încercărilor și reușitelor de dez-naționalizare și asimilare, contrazicând normele conviețuirii etnice firești, este reprobabilă moral și pasibilă de pedeapsă juridic. Petrovici are și pentru această situație o interesantă observație care se referea la situația românilor din Basarabia și Bucovina, ținuturi românești răpite de ruși și respectiv de habsburgi. Se produce în aceste cazuri ceea ce el numește o „spălăcire” a naționalității, o deznaționalizare, consecință a multiplelor crize precum: cotropire, teroarea, înglobarea. Conferind specificului etnic un loc de mijloc în egoismul *individual* și *altruismul* umanitar, filosoful Ioan Petrovici configura o normă esențială a relațiilor interetnice, anume ele trebuie să armonizeze specificul etnic cu generalul uman.

Political este amplu implicat în sistemul relațiilor interetnice. Dacă dinspre ideile și acțiunilor anumitor lideri politici por veni motive de tensiune interetnică, presupunem că tot acolo - la polul politic - se pot găsi și soluții ale înțelegerii, ale reconcilierii. În acest sens, practica *dialogului* deschis, a conlucrării între oficialitățile locale, constituite, eventual, în organisme mixte de români și maghiari, pentru a colabora în direcția afirmării identității etnice a fiecărei părți, s-ar detașa ca o normă de o deosebită importanță. Dar, pentru succesul în activitatea comună cu partenerii maghiari, se impune cu necesitate, mai întâi, unirea forțelor politice românești a căror dezbinare este contraproductivă și „ajută pe alții”, cum se exprima cineva. Organele politice centrale trebuie să se implice mai mult în susținerea românității în Ardeal, prin mijloace materiale, în primul rând, și prin controlul respectării legii, în al doilea rând. Ca normă pentru politicienii români, sugerăm ca aceștia să simtă cu Ardealul românește și, dacă se poate, să simtă cu Ardealul *ardeleneste*.

Relațiile interetnice directe au o puternică coloratură afectivă, subiectivă care, protejată, fiind devine benefică pentru ambele părți, sau, dimpotrivă. Bunăoară, supralicitarea orgoliului național, etnic, de o parte sau de alta este mai degrabă dăunătoare. Căutarea și găsirea atitudinii, gestului, tonului și cuvântului cel mai potrivit, care să convingă pe alterul etnic de bunele tale intenții și sentimente și care să-i dea încrederea și sentimentul că îți este egal și nu tolerat, devin liniamentele unor norme *elementare* de conduită interetnică.

Extinderea contactelor dintre români și maghiari la nivelul societății civile, organizarea de acțiuni culturale comune, conduc la o mai bună cunoaștere și prețuire reciprocă. Deschiderea maghiarilor la comunicarea cu românii, cu celelalte etnii, prin schimb de valori și tradiții, disponibilitatea acestora, nu doar obligativitatea prin lege, a învățării limbii române, ca fenomene reale, trebuie mai larg și mai consistent făcute cunoscute, popularizate prin mass media.

Trebuie să intre firească în normele de conviețuire interetnică dorința și dreptul ultimului român dintr-o localitate, dacă e cazul, de a se *exprima și învăța în limba română*, fără ca aceasta să fie interpretată ca ostilitate, ca respingere a consătenilor majoritari maghiari. În acest context, considerăm că, în țara noastră minorităților le sunt asigurate drepturi chiar deasupra standardelor internaționale, ies din marginile unei minime moralități, încercările și presiunile de maghiarizare, exercitate asupra pașinilor români, rămași în localitățile majoritar maghiare. Acolo unde se întâmplă astfel de abuzuri, aplicarea legilor se impune. Rara prezență sau chiar absența românilor din conducerea diverselor organe și instituții locale, autonomia locală care capătă, astfel, culoare etnică, nu pot fi folosite împotriva

românilor și a identității noastre naționale. Ceea ce trebuie să aibă în vedere autoritățile maghiare locale, sau, dacă nu au, să li se pună în vedere, este autonomia locală, oricâtă autoadministrare ar cuprinde ea că, în acest caz, nu trebuie să fie constrângătoare, în vreo modalitate oarecare, pentru români sau alte etnii. Autonomia locală trebuie înfăptuită în *limitele* și în *cadrul* circumscrise de Constituția și legile României. Numai pe această bază se pot construi relații interetnice autentice într-un climat de prețuire și respect reciproc.

O altă înțelegere a autonomiei locale, înțelegere prezentă, simțită și resimțită în zonă, dirijată, nu arareori, de sus în jos, complică situația, devine discriminatorie pentru români, ceea ce impune recursul la aplicarea fermă a legilor.

Rafinării modalităților de presiune asupra românilor trebuie să i se răspundă prompt, cu acțiuni pe măsură, care să contracareze efectul de asimilare al primelor.

Întâlnirea, atât cât e posibilă, cu etnicii maghiari în găsirea și aplicarea normelor unei conviețuiri firești, poate înainta până în momentul în care se ajunge la istorie. „Apelul la istorie ne diferențiază“, spunea un intelectual român. Problema începuturilor istorice a fost și va fi încă o sursă de neînțelegere. Discuțiile cu intelectualii maghiari, ca și cu alt prilej cu intelectuali ucrainieni, confirmă modul neștiințific fie de a considera istoria poporului român ca începând cu prezența lor pe aceste meleaguri, cum ne propun maghiarii, sau ca pe ceva ce poate fi neglijat, important fiind acceptarea stării actuale de fapt, a cuprinderii Bucovinei în Ucraina, cum încercau să ne convingă, prin 1990 ucrainienii. Confruntarea este cu refuzul obstinat de acceptare a adevărului istoric de către maghiari, cu istoria aceluiași pământ, cuprinsă și interpretată în „istorii paralele“, a noastră, cu adevărul a peste două milenii în spate, a lor construită prin denaturarea adevărului. Istoricii români au încă de luptat cu această deturnare, cu pretențiile istoricilor maghiari.

În sfârșit, dincolo de toate dificultățile, strategia de apropiere între români și maghiari trebuie să aibă în vedere că, atât pentru majoritari cât și pentru minoritari, nu există altă cale decât cea a bunei conviețuiri și înțelegeri, bazate pe regula, repetăm, respectării semenului în primul rând ca om și apoi ca etnic.

NOTE

1. M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, București, 1990, p. 180.
2. I. Petrovici, *Filozofia naționalismului*, în „Cercetări filozofice“, București, 1926.

SUGGESTIONS FOR A POSSIBLE CODE OF RELATIONS BETWEEN ETHNIC GROUPS (Abstract)

The object of communication is limited to the sphere of relations between ethnic groups - Romanians -Magyars - in Covasna-Harghita area. The fact that the Magyars are in majority in this area gives a certain specificity to the probleme of these relations, expressed by their behavior, usually different from the magyar ethnics of the other regions of the country.

In these conditions, the protection conserving and affirmation of the ethnic identity may be insured on the base of reciprocal tolerance roubles and respect, on open dialogue and cooperation between local authorities to work out some problemes of general interest.

Is suggested a strategy of approaching between Romanians and Magyars, starting from the fact that there is no other way but of living together and of mutual understanding, based on the rouble of respect for the other, first as a human being, then as a person of the same ethnic group.